

کنوانسیون بازل

(درباره کنترل انتقالات برون مرزی مواد زاید زیان بخش و دفع آنها)

مقدمه

کنوانسیون بازل باهدف کنترل نقل و انتقالات فرامرزی پسماندهای خطرناک و سایر انواع پسماندها و ارتقای مدیریت زیست محیطی آنها تدوین شده است. پیش از تدوین کنوانسیون بازل، نقل و انتقالات پسماندهای خطرناک از کشورهای توسعه یافته به کشورهای در حال توسعه، کشورهای با اقتصاد در حال گذار و کشورهای کمتر توسعه یافته به راحتی و بدون هیچ مانعی برای منتفع شدن از نیروی کار ارزان قیمت این کشورها و اجتناب از انتقال آلودگیهای ناشی از بازیافت غیر اصولی به کشورهای توسعه یافته صورت می گرفت. بدین نحو، پسماندهای فرایندهایی معیوب بازیافت می شدند و کلیه آلودگیها و به تبع آن صدمات زیست محیطی و بهداشتی در این کشورها برجای می ماند و حاصل این عملیات که اغلب مواد ذقیمتی بودند به کشورهای توسعه یافته منتقل می گردید. در پی اوج گیری نگرانیهای بین المللی از اینگونه اقدامات، کنوانسیون بازل در 22 می 1989 تدوین و به امضای 53 کشور رسید و پس از آن در 5 می 1992 در جهان لازم الاجرا گردید. به تدریج تا به امروز 187 کشور با تصویب قانونی آن به عضویت این کنوانسیون در آمدند. کشور جمهوری اسلامی ایران نیز پس از تصویب قانون الحاق کشور به کنوانسیون، در تاریخ 71/6/31 و تأیید آن در شورای نگهبان در تاریخ 71/7/12، به عضویت کنوانسیون در آمد.

پس از تصویب این کنوانسیون برنامه ریزیهای همه جانبه ای توسط سازمان حفاظت محیط زیست برای کنترل حمل و نقلهای فرامرزی پسماندها که تا پیش از آن بدون هیچ قاعده ای به راحتی وارد کشور می شدند در کنار ارتقای مدیریت زیست محیطی این نوع پسماندها در کشور، آغاز شد. این سازمان رویه هایی را در راستای اجرای مفاد کنوانسیون با هماهنگی سایر دستگاههای دخیل در این امر تنظیم نمود که نتیجه آن امروز کنترل تمامی مرزهای کشور در خصوص مبادلات فرامرزی پسماندها، توسط گمرک و تحت نظارت این سازمان در راستای ممانعت از حمل و نقل های فرامرزی خارج از رویه و مفاد کنوانسیون بازل می باشد. همچنین ضوابط مختلفی در مدیریت زیست محیطی پسماندهای پزشکی، پسماندهای برقی و الکترونیک، پسماندهای بی فنیلهای پلی کلره، پسماندهای جیوه و پسماندهای کشاورزی در زیر مجموعه قانون مدیریت پسماند تدوین شده است. این سازمان همچنان روند پیشرفت محیط زیست کشور در اجرای ملی مفاد کنوانسیون بازل در هر دو جنبه کنوانسیون یعنی مدیریت زیست محیطی پسماندها و کنترل نقل و انتقالات فرامرزی آنها را راهبری می کند و همگام با پیشرفت کنوانسیون در سطح بین الملل مدیریت خود را ارتقا می بخشد و به روز رسانی می نماید.

در کشور جمهوری اسلامی ایران متن کنوانسیون در تاریخ 12/7/1371 به تأیید شورای نگهبان و این تأیید در تاریخ 20/7/1371 به مجلس شورای اسلامی ارائه و به تصویب نهایی رسید. در تاریخ 15/10/1371 کشور به کنوانسیون ملحق شد. این کنوانسیون بازل مشتمل بر 29 ماده و 9 ضمیمه است.

- **The Islamic Republic of Iran has ratified the Basel Convention on the Control of**

عناوین مواد کنوانسیون

ماده 1: حدود کنوانسیون	ماده 15: کنفرانس اعضاء
ماده 2: تعاریف	ماده 16: دبیرخانه
ماده 3: مفاهیم و تعاریف ملی مواد زائد خطرناک	ماده 17: اصلاحات کنوانسیون
ماده 4: وظایف عمومی	ماده 18: اتخاذ و اصلاح الحاقیه ها
ماده 5: تعیین مرجع ذیصلاح و مرکز مرجع	ماده 19: رسیدگی
ماده 6: انتقال برون مرزی بین اعضاء	ماده 20: رفع اختلاف
ماده 7: انتقال برون مرزی از کشور عضو از طریق کشورهای غیر عضو.	ماده 21: امضاء
ماده 8: وظیفه واردات مجدد	ماده 22: تأیید، پذیرش، عضویت رسمی
ماده 9: انتقال غیرقانونی	ماده 23: الحاق
ماده 10: همکاری های بین المللی	ماده 24: حق رأی
ماده 11: توافقات دو جانبه، چند جانبه و منطقه ای	ماده 25: لازم الاجرا شدن
ماده 12: مشاوره در مورد مسئولیتها	ماده 26: رزرو و بیانیه
ماده 13: انتقال اطلاعات	ماده 27: خروج از عضویت
ماده 14: ابعاد مالی	ماده 28: امین کنوانسیون
	ماده 29: متون معتبر

ضمایم کنوانسیون

ضمیمه 1 کنوانسیون شامل گروه بندی کلی جریانات و یا انواع پسماندهای خطرناک است.

ضمیمه 2 شامل پسماندهایی است که نیازمند توجه ویژه هستند.

ضمیمه 3 انواع خطراتی را معرفی می کند که به واسطه آنها پسماند خطرناک محسوب می شوند و یکی از معیارهای اصلی کنوانسیون در تشخیص پسماند ویژه در نظر گرفته می شوند.

ضمیمه 4 شامل تحت عنوان عملیات امحا دو سری کد R و D را شامل میشود که R مربوط به عملیات بازیافت و D مربوط به عملیات دفع نهایی است.

ضمیمه 5 در زمینه اطلاعات لازم محموله مورد انتقال فرامرزی است که باید توسط کشور صادر کننده تکمیل و به کشورهای محل واردات و عبور جهت اخذ مجوزهای به ترتیب واردات و عبور ارسال گردد. فرمهای الف و ب شامل اطلاعاتی هستند که امروزه به ترتیب در فرم های «ظهارنامه» و «سند انتقال» درج شده اند.

ضمیمه 6 در خصوص نحوه داوری میان اعضاء در صورت بروز اختلاف است.

ضمیمه 7 مربوط به لیست اعضایی است که تحت الحاقیه منع کنوانسیون (در کشور ج.ا. ایران تصویب شده است) نباید اقدام به صادرات پسماند خطرناک به کشورهای درحال توسعه و کشورهای دارای اقتصاد درحال گذار نمایند.

ضمیمه 8 فهرستی از کالاهایی را شامل می شوند که به دلیل دارا بودن اجزای ضمیمه 1 تا حدی بروز خصوصیات ضمیمه 3 از جمله پسماندهای خطرناک مشمول کنوانسیون تلقی می شوند.

ضمیمه 9 فهرستی از کالاهایی را شامل می شوند که امکان دارا بودن اجزای ضمیمه 1 تا حدی بروز خصوصیات ضمیمه 3 را دارا هستند.

اجرای مفاد کنوانسیون بازل

- کنوانسیون دارای دو جنبه می باشد:
- کنترل حمل و نقل های فرامرزی
- مدیریت صحیح زیست محیطی پسماند در کشور عضو
- این دو جنبه مکمل یکدیگر هستند. بدین معنی که بر اساس مفاد کنوانسیون کنترل حمل و نقل فرامرزی به منظور انتقال پسماند به کشور دارای مدیریت صحیح زیست محیطی انجام می شود.
- پیش از صادرات باید از کشور مقصد مجوز صادرات پسماند به آن کشور کسب گردد و اطمینان از وجود مدیریت پسماند در آن کشور حاصل شود.
- بدین لحاظ مکاتبه با کشور مقصد و تکمیل و ارسال فرم اظهارنامه و سند انتقال پسماند ضرورت دارد.
- مکاتبه و اسناد پیوست باید به مهر و امضای مرجع ذیصلاح کشور عضو باشد.
- فهرست مراجع ذیصلاح کشورهای عضو در سایت کنوانسیون بازل موجود است.
- همچنین براساس مفاد کنوانسیون:
- صادرات پسماند از کشور دارای مدیریت صحیح زیست محیطی به کشور فاقد این نوع مدیریت ممنوع است.
- حمل و نقل فرامرزی پسماند مشمول کنوانسیون به کشور غیر عضو کنوانسیون ممنوع است.
- پیش از صادرات باید از کشور مقصد مجوز صادرات پسماند به آن کشور کسب گردد و اطمینان از وجود مدیریت پسماند در آن کشور حاصل شود.
- بدین لحاظ مکاتبه با کشور مقصد و تکمیل و ارسال فرم اظهارنامه و سند انتقال پسماند ضرورت دارد.
- مکاتبه و اسناد پیوست باید به مهر و امضای مرجع ذیصلاح کشور عضو باشد.
- فهرست مراجع ذیصلاح کشورهای عضو در سایت کنوانسیون بازل موجود است.
- همچنین براساس مفاد کنوانسیون:
- صادرات پسماند از کشور دارای مدیریت صحیح زیست محیطی به کشور فاقد این نوع مدیریت ممنوع است.
- حمل و نقل فرامرزی پسماند مشمول کنوانسیون به کشور غیر عضو کنوانسیون ممنوع است.

مفاهیم مهم در متن کنوانسیون بازل

- اعضا حق دارند ورود پسماندهای ویژه و یا سایر انواع پسماند را جهت دفع به کشور خود ممنوع کنند و آن را بر اساس ماده 13 در گزارش سالانه خود وارد نمایند
- کشور صادر کننده در صورت پاسخ منفی کشور وارد کننده به تقاضای واردات باید از صادرات آنها جلوگیری کنند.
- در راستای مدیریت زیست محیطی پسماندهای ویژه و یا سایر انواع پسماند در کشور حصول اطمینان از موارد زیر لازم است:
- کاهش ایجاد آنها در کشور،
- داشتن امکانات کافی زیست محیطی به منظور دفع آنها تا حد امکان در همان سرزمین،
- به حداقل رسانی انتقال برون مرزی آنها،

- حصول اطمینان از امکان پیشگیری از آلودگی ناشی از اداره آنها و در صورت بروز آلودگی وجود امکانات به حداقل رسانی آنها،
- کشور عضو می تواند از ورود پسماندها در صورت تشخیص عدم وجود مدیریت صحیح زیست آنها در کشور جلوگیری کند.
- هر عضو کنوانسیون ملزم به اتخاذ تدابیر مناسب اداری یا قانونی و غیره جهت اجرای مفاد کنوانسیون و اقدامات تنبیهی مربوطه است.
- حمل و نقل فرامرزی پسماند به کشورهای غیرعضو ممنوع است.
- صادرات پسماندها به منظور دفع در ناحیه جنوب 60 درجه عرض جنوبی ممنوع است.
- کشور عضو نباید اجازه دهد که اشخاص غیر مجاز در راستای انتقال و یا دفع پسماندها اقدام کنند.
- در حمل نقل فرامرزی باید مقررات و ضوابطی تأیید شده بین المللی در زمینه بسته بندی و برچسب گذاری و حمل و نقل اعمال گردد.
- اعضای کنوانسیون باید تدابیر مناسب اتخاذ نمایند تا انتقال برون مرزی پسماندها فقط در مواردی مجاز دانسته شود که:
  - ✓ کشور صدور- توانایی فنی وسایل لازم، محللهای دفع مناسب و ظرفیت کافی برای دفع زباله های مورد بحث به نحو مؤثر و از لحاظ زیست محیطی صحیح نداشته باشد،
  - ✓ یا زباله های مورد بحث به عنوان مواد اولیه برای بازیافت در کشور ورود لازم باشد،
  - ✓ یا انتقال برون مرزی مورد بحث مطابق ضوابط دیگری باشد که اعضای کنوانسیون تعیین خواهند کرد، مشروط به این که آن ضوابط مغایر با اهداف این کنوانسیون نباشد.
  - ✓ کشور صادر کننده باید کتباً و از طریق مرجع ذیصلاح خود، کشورهای مقصد و یا ترانزیت را از هر گونه انتقال برون مرزی پسماند که در نظر دارد انجام دهد با ارائه مشخصات محموله در فرمهایی که براساس الحاقیه های 5 الف و ب تهیه شده اند، مطلع سازد،
  - ✓ کشور وارد کننده باید کتباً به کشور صادر کننده پاسخ دهد و موافقت خود را تحت شرایطی یا بدون قید و شرط اعلام دارد، از اجازه انتقال امتناع ورزد یا اطلاعات بیشتری درخواست نماید.
  - ✓ هیچ چیز در این کنوانسیون نباید مانع شود که یک کشور عضو کنوانسیون مقررات اضافی، دارای مطابقت با مفاد این کنوانسیون و مقررات حقوق بین الملل را، به منظور حفظ بهتر سلامت انسان و محیط زیست وضع کند.
  - ✓ هیچ چیز در این کنوانسیون نباید به هیچ وجه حاکمیت ملی دولتها بر دریای ساحلی آنها طبق قوانین بین الملل و حقوق حاکمه و حاکمیتی که دولتها در مناطق اقتصادی انحصاری و فلات قاره خود طبق قوانین بین الملل و نیز به اعمال حقوق و آزادیهای دریانوردی یا هوانوردی کشتیها و هواپیماها، که به موجب حقوق بین الملل پیش بینی شده در اسناد مربوطه منعکس است، لطمه وارد آورد.

هماهنگیهای فنی و مدیریتی موجود در کنوانسیون

- کنوانسیون بازل در جلسات OEWG سالانه اقدام به تهیه و تدوین راهنماهای فنی جهت ارتقای مدیریت صحیح زیست محیطی و اجرای بهتر مفاد کنوانسیون می کند که پس از تأیید نهایی در کنفرانس اعضا اجرایی می شوند.
- اسناد راهنمای فنی کنوانسیون در ترویج مدیریت صحیح زیست محیطی و نحوه اجرای مفاد کنوانسیون رهگشا هستند.
- با منظور ارتقای هماهنگی بین سه کنوانسیون بازل، روتردام و استکهلم میان برنامه های اجرایی این کنوانسیونها سینرژی ایجاد شده است.
- از جمله هماهنگیهای ایجاد شده، برگزاری همزمان و در یک مکان کنفرانس اعضای این کنوانسیونها می باشد.

اجرای کنوانسیون بازل در کشور

- در هر کشور عضو یک مرجع ذیصلاح جهت اجرای مفاد کنوانسیون معرفی شده است.
- مرجع ذیصلاح کشور جمهوری اسلامی ایران سازمان حفاظت محیط زیست می باشد.
- مسئولیت مرجع ذیصلاح کشور را معاونت محترم محیط زیست انسانی سازمان عهده دار می باشد.
- اولین مجوزوارادات براساس کنوانسیون بازل پیش از ثبت سفارش صادر می شوند.
- لزوم کسب مجوزوارادات پسماندهای مشمول کنوانسیون بازل از سازمان براساس پیگیریهای سازمان در کتاب مقررات واردات و صادرات سازمان توسعه تجارت ثبت شده است. در کتاب مذکور موارد زیر ثبت شده است:
- واردات و صادرات پسماندهای مشمول کنوانسیون بازل منوط به کسب مجوز از سازمان حفاظت محیط زیست است.
- در هنگام حمل و نقل فرامرزی پسماندهای مشمول کنوانسیون بازل پیش از هرگونه اقدام کسب مجوز از سازمان حفاظت محیط زیست ضروری است.

مواد مربوط به اجرای کنوانسیون بازل در قانون مدیریت پسماندها

- ماده 14- نقل و انتقال برون مرزی پسماندهای ویژه تابع مقررات کنوانسیون بازل و با نظارت مرجع ملی کنوانسیون خواهد بود. نقل و انتقال درون مرزی پسماندهای ویژه تابع آئین نامه اجرایی مصوب هیأت وزیران خواهد بود.
- ماده 17- متخلفین از حکم ماده (14) این قانون موظفند پسماندهای مشمول کنوانسیون بازل را به کشور مبدأ اعاده و یا در صورت امکان معدوم کردن در داخل تحت نظارت و طبق نظر سازمان (مرجع ملی کنوانسیون مذکور در ایران) باهزینه خود به نحو مناسب دفع نمایند. در غیر این صورت به مجازاتهای مقرر در ماده (16) محکوم خواهند شد.

هماهنگی با دستگاههای اجرایی کشور

سازمان به عنوان مرجع ذیصلاح کنوانسیون در انجام واردات و صادرات پسماندهای مشمول کنوانسیون بازل هماهنگ با دستگاه های زیر عمل می کند:

- سازمان توسعه تجارت
- گمرک
- گمرکات مرزی
- ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز

بدنه های کنوانسیون بازل

کنفرانس اعضا (COP): به عنوان بالاترین بدنه کنوانسیون، کلیه تصمیم گیریهای مربوط به اجرای کنوانسیون در سطح بین الملل و نیز نهایی نمودن دستورالعملهای فنی کنوانسیون در این کنفرانس صورت می پذیرد که هر دو سال با حضور اعضای کنوانسیون یعنی کشورهای عضو آن تشکیل می گردد.

اسناد کلیه کنفرانسهای اعضای تاکنون تشکیل شده در آدرس اینترنتی ذیل قابل دسترسی می باشد:

<http://www.basel.int/TheConvention/ConferenceoftheParties/Meetings/COP14/tabid/7520/Default.aspx>

اسناد کلیه دستورالعملهای فنی تاکنون تدوین شده توسط دبیرخانه کنوانسیون، در آدرس اینترنتی ذیل قابل دسترسی می باشد:

<http://www.basel.int/Implementation/TechnicalMatters/DevelopmentofTechnicalGuidelines/TechnicalGuidelines>

کارگروه با مسئولیت نامحدود (OEWG): این بدنه کنوانسیون نیز هر دو سال تشکیل جلسه می دهد. تصمیماتی که مقرر است در کنفرانس اعضا مورد بررسی نهایی واقع شود در جلسات این بدنه بررسی و سپس تدوین می گردد. همچنین گزارش کار کارگروههای تخصصی (EWG) و گروههای کوچک بین جلسات (SIWG) و گزارش اقداماتی که بر اساس تصمیمات متخذه در COP ها مقرر گردیده است در این جلسات بررسی می شوند.

اسناد کلیه کارگروه با مسئولیت نامحدود تاکنون تشکیل شده در آدرس اینترنتی ذیل قابل دسترسی می باشد:

[http://www.basel.int/TheConvention/OpenendedWorkingGroup\(OEWG\)/Meetings/OEWG12/Overview/tabid/8264/Default.aspx](http://www.basel.int/TheConvention/OpenendedWorkingGroup(OEWG)/Meetings/OEWG12/Overview/tabid/8264/Default.aspx)

اطلاعات بیشتر در خصوص کنوانسیون بازل در پایگاه اینترنتی کنوانسیون به آدرس ذیل قابل دستیابی می باشد:

<http://www.basel.int>